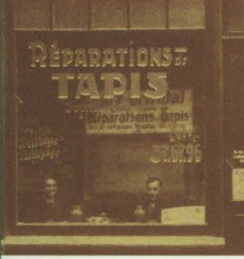

Corry Guttstadt

TÜRKİYE, YAHUDİLER VE HOLOKOST

CORRY GUTTSTADT 1955'te Hamburg'da doğdu. Almanya'da çeşitli ırkçılık karşıtı ve insan hakları kuruluşlarında aktif yer aldı. Türkçe-Almanca çevirmenlik ve gazetecilik yaptı. 2005 yılında Hamburg Üniversitesi Türkoloji ve Tarih Bölümünden mezun oldu, 2009 yılında aynı üniversitede "Die Türkei, die Juden und der Holocaust" çalışmasıyla doktora aldı. Bu çalışma aynı yıl *Geisteswissenschaften International* adlı kurum tarafından ödüle layık görüldü. 2008/2009 burs döneminde Washington'daki "USHMM Center for Advanced Holocaust Studies"de "Ch. H. Revson Foundation" bursiyeri olarak bulundu. 2010'da Paris'teki "Fondation pour le Mémoire de la Shoah"dan araştırma bursu kazandı. 2009-2010'da Hamburg Üniversitesi Türkoloji Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2011'den beri Berlin'deki Anne-Frank-Zentrum'da, İkinci Dünya Savaşı döneminde Türk-Alman biyografilerini konu alan "Her şeyden önce insanım" adlı pedagojik projenin yöneticisidir.

Die Türkei, die Juden und der Holocaust

© 2008 Assoziation A, Berlin/Hamburg

İletişim Yayınları 1727 • Tarih Dizisi 72

ISBN-13: 978-975-05-1020-5

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora - Sibel Türker

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFLARI *solda*: Sephiha ailesinin Brüksel'deki halı tamir atölyesi (Haïm V. Sephiha'nın kullanmama izin verdiği özel fotoğraf); *ortada*: 1943'te Fransa'dan Auschwitz'e tehcir edilen İzmir kökenli Kavayero ailesi (Klarsfeld Koleksiyonu); *sağda*: Mültecilerin buluşma noktalarından Anton Karon'un kitabevi (Elfi Alfandari Koleksiyonu)

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Burcu Tunakan - Melek Özmüş

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CORRY GUTTSTADT
Türkiye,
Yahudiler ve
Holokost

Die Türkei, die Juden und der Holocaust

ÇEVİREN Atilla Dirim

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
Kitabın Türkçe baskısının önsözüne ek	19
Giriş	21
Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler:	
Umut, uyum ve dışlama arasında	23
Yahudilerin çelişkili durumu	24
Yahudi karşıtı kampanyalar	26
Ekonomik Türkleştirme: İşten atmalar ve meslekten uzaklaştırmalar	28
Lozan Anlaşması'yla düzenlenmiş olan azınlık haklarının içinin boşaltılması	30
Kanun Türk'ü – "Onlar Türk olamazlar"	34
Kabul veya dışlamanın değişken kriterleri	35
"Vatandaş Türkçe Konuş!"	36
Milliyetçi mobilizasyon ve yasal kısıtlamalar	39
Hayal kırıklığı, nafile uyum çabaları ve göç	40
Yahudilerin Türkiye'den kitlesel göçü	43
Sefarad dünyası merkezini yitiriyor	45

1	Avrupa'daki Türkiyeli Yahudiler	47
	Hedef ülkeler 49	
	Fransa	51
	Le Quartier de La Roquette: XI. Arrondissement'teki Sefarad "ştetl"i 54 • Türkiye Yahudilerinin Paris'teki yaşamlarının farklı yüzleri 59 • Sinagoglar ve landsmanschaftn 60 • Siyasi yönelimler 64 • Fransa'nın diğer bölgelerindeki Türkiyeli Yahudiler 67	
	İsviçre	70
	Belçika	71
	Hollanda	74
	İtalya ve Rodos	77
	Milano 79 • Livorno 81 • Cenova ve Roma 82 • Trieste 82 • Rodos 83	
	Viyana'daki Türkiye Yahudileri cemaati	84
	Cemaatin en parlak dönemi 89 • Değişim ve çöküş 91 • Türkiye'ye bağlılık 93	
	Almanya	95
	Berlin 98 • Hamburg 102	
	Güneydoğu Avrupa	104
	Çoklu kimlikler	105
	Sefaradizmin 10 yılı	107
	Türkiye'yle ilişkiler	110
	Yahudilerin Nazilerce takibata uğratılma tehlikesi yükseliyor	113
2	Nasyonal Sosyalizm ve İkinci Dünya Savaşı Döneminde Türkiye (1933-1945)	115
	İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin izlediği dış siyaset	115
	Alman tehdidi 117 • Türkiye-Almanya Antlaşması 118 • Sovyetler Birliği'ne yapılan saldırının Türkiye'de uyandırdığı sevinç 119	
	Turancı ihtiraslar	120
	"Tek taraflı tarafsızlık" (1941-1944)	121
	Milliyetçi ve baskıcı iç siyaset: Milli Şef Rejimi	123
	Türk Nazi sempatizanları	124
	Franz von Papen'in propaganda fonu	127
	Alman kolonisi	128
	Yönlendirilen basın 129	

Türkçüler, Turancılar ve Türk faşistleri	130
<i>Turancılarla dânişıklı döğüş 132</i>	
Türkleştirme siyasetinin saldırganlaşması	133
Mecburi iskân	134
Bu dönemde Türkiye’de yaşayan Yahudiler	135
İthal antisemitizm	135
Trakya olayları	140
<i>Türk hükümetinin tepkileri 142 • Olayların arka planı 143 • Netice 149</i>	
Gayrimüslim erkeklerinin zorunlu çalıştırılması	150
Varlık Vergisi	153
<i>Çalışma kampları 157 • Mal varlıklarının açık artırmayla satılması 160 • Türkiye Yahudileri panikte 162 • Sonuç 162</i>	
Türkiye sınımlanacak bir ülke miydi?	163
<i>Yahudilerin Almanya’dan kitlesel göçü 164 • Kaçış yolları – Mültecileri kabul eden ülkeler 165</i>	
Bilim insanlarının Türkiye’ye göçü	166
<i>Bilim insanlarının Türkiye’ye sığınmalarının anlamı 168 • "Büyük anlar" 172 • Siyasal ve hukuksal kısıtlamalar 173</i>	
Yurt dışında Nazi takibatı	174
Türkiye’deki sıradan mültecilerin yaşam koşulları	177
Türkiye’nin Yahudi göçünü engellemek için aldığı tedbirler	180
<i>Mültecilere karşı alınan önlemler 183 • Türkiye, Yahudilerin pasaportlarına "gizli bir işaret" konulmasını istiyor 184 • 2/9498 no’lu gizli kararname 186 • Almanya’nın vatandaşlıktan çıkardığı insanların Türkiye tarafından sınır dışı edilmesi 189</i>	
Filistin yolunda transit ülke olarak Türkiye	193
Aliya ve Filistin’e Kaçış	194
<i>Türkiye’den geçen legal transit rotalar 195 • Deniz yoluyla illegal göç 199 • Struma trajedisi 202 • Romanya’dan gelen mültecilere karşı "en sert tedbirlerin" alınması 204</i>	
Holokost dönemi	206
<i>Kurtarma çabaları ve yardım komiteleri 207 • 1942-1944: Dar geçit Türkiye 210 • 1943-1944 yılları 212 • Yunanistan Yahudilerini kurtarma faaliyetleri 217 • Dönüm noktası: 1944 yazında deniz köprüsü 218</i>	
Sonuç	221

3	1933-39 Nazi Almanyası'nda Türkiye Yahudilerinin Durumu	225
	Yabancı uyruklu Yahudilerin koşulları	226
	<i>Yabancı uyruklu Yahudilerin denetimi ve sınır dışı edilmeleri 230 •</i>	
	<i>Almanya vatandaşlığından çıkartılma 231</i>	
	Almanya'daki Türkiye Yahudileri	233
4	Türkiye'nin, Yahudileri Vatandaşlıktan Çıkartması	239
	<i>Bir ceza olarak vatandaşlıktan çıkarma 244 • Yurt dışındaki komplike durum 246 • Yurt dışında Türkiye vatandaşlığının kontrolü 247 • Yahudilerin vatandaşlıktan çıkarılması 249 • İdari yardım 252 • Ülkeye giriş yasağı 252</i>	
5	Türkiye Yahudileri ve Holokost	257
	Alman aktörler: Soykırım bürokrasisi	259
	<i>Dışişleri Bakanlığı ve D Dairesi 260 • RSHA ile Dışişleri Bakanlığı arasındaki işbirliği 262 • Dış siyasete uygun Yahudi katliamı 264 • Almanya suç ortağı arıyor 268 • Koşullu istisnalar 270</i>	
	Ültime tom: Sınır dışı edilerek yurda geri götürülme	272
	<i>Kayıt altına alma 274</i>	
	Türkiye'nin tutumu	276
	<i>Yahudilerin yurda geri götürülmesi ulti matomuna Türkiye'nin tepkisi 278 • Almanya'nın yorumları 281 • Türkiye'ye "rı za beyanı" baskısı 283 • "Yahudilerin kitlesel dönüşü engellenmelidir" 285 • Türkiye Yahudileri vatandaşlıktan çıkarıyor 289 • Ankara'da holokost hakkında ne biliniyordu? 291 • Yardım çağrıları ve Türkiye'ye uluslararası baskı 293</i>	
	Almanya'daki Türkiye Yahudilerinin akıbeti	295
	<i>Türk makamlarının ilgisizliği 296 • Vatandaşlıktan çıkarılan Türkiye Yahudilerinin akıbeti 297 • Göç ve geri dönme girişimleri 300 • Ekim 1943'te "muntazam" Türkiye Yahudilerinin tutuklanması 302 • Hamburglu Sefarad Yahudileri 305</i>	
	Avusturya	307
	<i>"Nihai çözüm modeli" olarak Viyana 308 • Türk diplomatlarının girişimleri 311</i>	
	Prag	316
	<i>Türkiye Yahudileri 317</i>	

Fransa	322
Alman işgali altındaki Fransa – 1940-42 yılları	322
1940: Yahudilerin kayıtlar altına alınmaları ve haklarının ellerinden alınması 325 • Vichy rejimi vatandaşlıktan çıkarıyor ve tecrit ediyor 326 • 1941: Yabancı uyruklu Yahudi avı 327 • 1942: Fransa Yahudilerinin tarihindeki en kara sayfa 331	
Türkiye Yahudilerinin geçici olarak korunması	333
Türk diplomatlarının Türkiye Yahudilerinin serbest bırakılması için girişimleri (1941) 335 • Takibata uğrayanların hiyerarşik sınıflandırılmaları 336 • Fransa'daki Türkiye Yahudilerinin sayısı 338 • Türkiye vatandaşlığı sorunu: "Muntazam" ve "gayri muntazam" vatandaşlık 340 • Takibat döneminde bürokrasi 343 • Türk belgelerinin sağladığı himaye 344	
Türkiye Yahudilerinin tehciri: Mart 1942 - Şubat 1943	351
Türk makamlarının tutumu 357	
Yurda götürme ultimatomu ve Türk makamlarının tepkisi	363
Askerlik yükümlülerinin geri dönüşleri 364 • Almanya'nın ultimatoma Türkiye'nin tepkisi 366 • Tutuklanmaların 1943 sonuna kadar ertelenmesi 370	
Özgür Bölge'nin işgali ve 1943 yılı	372
Marsilya, Ocak 1943 373	
"Türk Schindler'i" Necdet Kent	378
1943: Vichy'nin tutumunu değiştirmesi – Vatandaşlıktan çıkarılmaları sürdürmeyi reddetmesi 383 • Brunner'in gelişi ve Yahudi takibatının yeni çizgisi 384 • İtalyan Bölgesi'ne sığınma 385 • Nice'te Yahudi takibati 387	
1943 sonbaharında yurda dönüş süresinin dolması	387
Uluslararası protestolar ve Türkiye'ye baskı 392	
1944 yılı	394
Şubat-Mayıs 1944 arasında Türkiye Yahudilerinin Türkiye'ye geri götürülmeleri 395 • Türkiye Yahudilerinin Şubat-Mayıs 1944 arasında tutuklanmaları ve tehcir edilmeleri 403 • Türk diplomatlarının girişimleri 406 • Türkiye Grenoble Başkonsolosluğu'na baskın 408 • Haziran-Ağustos 1944 arası: İşgalin son ayları 408	
Sonuç	413
Fransa'daki kamplarda hayatlarını kaybedenler	416
Belçika	423
Yabancı ve Belçikalı Yahudiler 425 • Belçika makamlarının ve halkının tutumu 426	
Yahudilerin Belçika'dan tehcir edilmeleri	428

Direniş	429
Soykırım esnasında Belçika'daki Türkiye Yahudileri	431
<i>Comité de la Colonie Turque en Belgique</i> 433 • <i>Boşa çıkan Türkiye'ye dönüş çabaları</i> 436 • <i>Sonbahar 1943'te tutuklamalar ve tehcir</i> 442	
Hollanda	447
<i>Hollanda'daki Türkiye Yahudilerinin tutuklanması</i> 454 • <i>Türkiye Yahudilerinin mal varlıklarının gasp edilmesi</i> 454 • <i>Westerbork'ta</i> 455 • <i>Türk makamlarının tutumu</i> 457 • <i>Tehcir ve cinayet</i> 459	
İtalya	460
<i>1938 Yahudi karşıtı kanunlar</i> 460 • <i>Yabancı uyruklu Yahudilere karşı uygulamalar</i> 461 • <i>İtalya'daki Türkiye Yahudileri</i> 463	
• <i>Çalışma yasağı ve vatandaşlığın iptali</i> 464 • <i>İtalya'nın Almanlar tarafından işgalinden sonra Yahudi takibatı</i> 465	
• <i>Türkiye Yahudilerinin takibatı</i> 469 • <i>Almanların yabancı uyruklu Yahudilere yönelik yönergeleri</i> 471 • <i>Türkiye Milano Başkonsolosu Nebil Ertok'un faaliyetleri</i> 473 • <i>1944 operasyonları: "Himaye edilen" Yahudilerin tutuklanması</i> 476 • <i>Sonuç</i> 479	
Güneydoğu Avrupa ve Ege	480
Yunanistan	481
<i>Selanik</i> 482 • <i>Bulgaristan'ın işgal ettiği bölge ve Almanya işgalindeki sınır şeridi</i> 486 • <i>Atina ve eski İtalyan işgal bölgesi</i> 488	
Rodos	492
<i>Rodos Yahudi cemaatinin Almanlar tarafından imhası</i> 492 • <i>Türkiye Yahudilerinin kurtulması</i> 494	
Toplama kamplarındaki Türkiye Yahudilerinin takası	497
<i>Bergen-Belsen</i> 498 • <i>Bergen-Belsen'deki Türkiye Yahudileri</i> 499 • <i>Takas görüşmeleri</i> 502 • <i>Bergen-Belsen cehennemi</i> 503	
• <i>Umulmadık kurtuluş</i> 504 • <i>İsveç'te coşkulu karşılama</i> 505 • <i>İstanbul'a varış</i> 509 • <i>Bergen-Belsen'deki diğer Türkiye Yahudilerinin akıbeti</i> 513	
Sonuç: Kurtuluşlarına izin verilmedi	515
Sonsöz	521
SÖZLÜKÇE	525
KİM KİMDİR?	553
KAYNAKÇA	581
DIZIN	599

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen Yahudi soykırımıyla ilgili nasıl bir politika izledi? Bu konudaki yaygın ve popüler anlatıya göre, Avrupa'daki bazı Türk diplomatlarının girişimleri, binlerce Yahudi'nin soykırımdan kurtulmasını sağlamıştı.

Ellinizdeki kitap, bu korumacı-kurtarmacı tutumun istisnai, 'münferit' olduğunu ortaya koyuyor.

Corry Guttstadt, olağanüstü ayrıntılı incelemesinde, İkinci Dünya Savaşı döneminde Türkiye'nin izlediği resmi politikanın Yahudileri vatandaşlıktan çıkartarak kaderlerine terk etmek olduğunu gösteriyor bize. Birçok Avrupa ülkesinde yaşayan binlerce Yahudi, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını kaybetmeleriyle beraber, kaderlerine yani Nazilerin soykırım aygıtının eline terk edilmiş.

Hem Türkiye devletinin ve resmi/milliyetçi ideolojinin azınlıklarına bakışına dair, hem de Türkiye ile Nazi Almanyası arasındaki ilişkilere dair bilgilerimizi derinleştiren bir çalışma. Ayrıca, Nazilerin soykırımı örgütlemekteki dehşet verici 'titizlik' ve kararlılıklarını da gösteriyor.

Tarihin karanlık bir sayfasındaki, şimdiye kadar hiç göz atılmamış bir paragrafı aydınlatan bir kitap.

